

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна державна адміністрація
Чернівецька обласна рада
Генеральне консульство Республіки Польща у Вінниці
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
Чернівецька обласна організація
Національної спілки краєзнавців України
Державний історико-архітектурний заповідник
«Хотинська фортеця»

**ХІІІ БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ,
ПРИСВЯЧЕНА 400-РІЧЧЮ
ХОТИНСЬКОЇ ВІЙНИ**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р.

Чернівці – 2021

УДК: 94(477) (063)

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету історії,
політології та міжнародних відносин Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 2 від 29.09.2021 р.).

Редакційна колегія:

Голова: проф. О.В. Добржанський.

Члени: проф. В.М. Ботушанський, проф. М.К. Чучко, проф.
Ю.І. Макар, доц. Г.М. Скорейко, доц. Г.М. Яценюк, доц. С.В. Герегова,
доц. М.Р. Гуйванюк (відповідальний секретар), асист. О.В. Руснак.

Рецензенти:

Юрій М.Ф. доктор історичних наук, професор.

Райківський І.Я. доктор історичних наук, професор.

ХІІІ Буковинська міжнародна історико-красназнавча конференція, присвячена 400-річчю Хотинської війни. Тези доповідей, Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р. / Наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. 184 с.

У збірнику тез учасників конференції на основі сучасних методологічних підходів розглядаються актуальні питання історичного минулого Буковини та Північної Бессарабії, історії України, історіографії, джерелознавства, історичної й політичної регіоналістики та етнології. Особливу увагу приділено 400-річчю Хотинської битви. Для науковців, студентів та широкого загалу читачів.

УДК: 94(477) (063)

ЗМІСТ

ХОТИН 1621: ВІЙНА, МІФ І ПАМ'ЯТЬ

Чучко Михайло Хотинська війна 1621 року і придунайські князівства: воєнний та дипломатичний аспекти участі Молдавії і Валахії у польсько-османському конфлікті	9
Сандуляк Віктор Польсько-литовське військо як складова армії Речі Посполитої під час Хотинської кампанії 1621 року	11
Філінюк Анатолій Місце українського народу в Хотинській війні 1621 р. та її вплив на міжнародні відносини у висвітленні М.Алекберлі.....	13
Ільків Микола Театр бойових дій Хотинської війни 1621 р. в Пруто-Дністровському межиріччі.....	14
Брехуненко Віктор Хотин 1621 і посередництво Війська Запорозького у військовій співпраці між Варшавою та донськими козаками.....	16
Korytko Andrzej Pamięć o bitwie chocimskiej w 1621 r. i jej długi trwanie w polskiej tradycji historycznej.....	18
Киркене Генуте (Не)забытый легендарный полководец – Ян Кароль Ходкевич: взгляд из Литвы.....	19

Балух Олексій Буковина та польсько-турецька війна 1620–1621 рр.	21
Кулаковський Петро Запізнена мобілізація: посполите рушення волинського воєводства 1621 року.....	23
Сокирко Олексій Козацький прийом Хотинської битви 1621 р. у XVIII ст.....	24
Сас Петро Про чисельність запорозьких сил у Хотинській битві	25
Коржик Віталій Погодні умови Хотинської битви 1621 р.	30
Пагор Валентин Хотинська битва (1621) та битва під Кам'янцем (1633 р.): пошук аналогій в тактиці наступу та обороні.....	32
Goszczyński Artur (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Polska) Głód i niedostatki w armii Rzeczypospolitej podczas kampanii chocimskiej z 1621 r.....	33
Позняков Денис Чисельність яничарського оджаку у Хотинській кампанії 1621 року	33
Федорук Андрій Османська елефантерія в боях під Хотином 1621 р.	35
Ротар Оксана Крилаті гусари в боях під Хотином (1621 р.). Мовою історичних джерел та музейних експонатів.....	37

Ковалець Тарас Османська імперія у кампанії проти Речі Посполитої 1621 р. (на підставі маловідомих звітів розвідки Республіки).....	39
Іваночко Альона Німецькі найманці під час Хотинської війни 1621 року згідно з «Записками німецького офіцера» та інших джерел.....	40
Яценюк Фадей Переговори та укладення перемир'я 1621 р. у Хотині.....	42
Скорейко Ганна Хотинська фортеця у міжнародних договорах кінця XVI – початку XVII ст.	44
Іжук Софія Хотинська битва в оцінках історика Тараса Чухліба.....	46
Степанков Валерій, Степанков Віталій Міфи польської історіографії про хотинську битву 1621 р. та її історичне значення.....	48
Христан Назарій Простір уявлень про Хотинську битву в «легатії» Самуеля Твардовського.....	49
Коляда Ігор, Бушура Владислав Формування уявлень про Хотинську битву (1621 р.) засобами мистецтва.....	51
Коляда Ігор, Цейгер Ігор Хотин у долі Собеських.....	53
Мельничук Богдан Художнє слово про Хотинську війну 1621 р. українській і зарубіжних літературах.....	54
Стороженко Жанна Адвентивні види рослин азійського походження в межах ДІАЗ «Хотинська фортеця».....	56
Hundert Zbigniew Bitwa pod Chocimiem 10-11 listopada 1673 roku w historiografii.....	58
Федорак Василь Хотинська війна (битва) 1621 року та формування української національної пам'яті засобами шкільної історичної освіти.....	58
Коротун Ірина, Баланюк Юліана Архітектурно-планувальні особливості споруд та укріплень Хотинської фортеці.....	60

ІСТОРІЯ БУКОВИНИ ТА ПІВНІЧНОЇ БЕССАРАБІЇ

Пивоваров Сергій, Калініченко Віталій Монети Молдавського князівства з Чорнівського городища	62
Драгомирецька Оксана Захисне спорядження європейського піхотинця (XVII ст.) з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею	63
Богачик Тамара Розвиток шкільництва у Хотинському повіті у першій половині XIX ст.	65
Чебаник Віталій Земське самоврядування Хотинщини наприкінці XIX ст. – початку XX ст.	67

Ботушанський Василь Модернізаційні процеси в Чернівцях (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.	69
Валявська Катерина Бали' як фактор національної емансипації на Буковині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.	70
Добржанський Олександр, Цьмух Петро Родинне дерево Степана Смаль-Стоцького.....	72
Коляда Ігор Лесь Мартович і Буковина: деякі сторінки біографії.....	74
Руснак Олександр Впровадження григоріанського календаря на Буковині: реформа єпископа Григорія Хомишина 1916 р.....	75
Ільницький Василь, Глібішук Микола Аграрне питання на Буковині у 1920-х рр. на шпальтах газети «Хліборобська правда».....	77
Піддубний Ігор Газета «Bucovina» як джерело інформації про протистояння в політичному житті Буковини груп прихильників Іона Ністора та Янку Флондора.....	79
Кучеренко Світлана Юрій Липа і Чернівці.....	81
Бестанчук Яна Чернівецький університет у перший рік радянської влади (червень 1940-червень –1941).....	83
Сандуляк Іван Заснування та діяльність історико-медичного музею в Чернівцях.....	84
Саранчук Іван Свідчення детаашаментника з Хотинщини.....	86
Холодницький Василь Вживання населення Чернівецької області в умовах повоєнного голоду.....	87
Петрова Наталія Фольклор Буковини в звітах-записах студентів Одеського державного університету.....	90
Макар Юрій З історії Буковинських історико-краєзнавчих конференцій.....	92
Гуйванюк Наталія Формування навичок усного зв'язного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями на основі історико-краєзнавчого (буковинознавчого) матеріалу.....	94
Струтинський Владислав Діяльність культурно-просвітницьких організацій національних громад Буковини у контексті децентралізаційних процесів: деякі проблеми та можливі перспективи.....	96
КРАЄЗНАВСТВО ТА ІСТОРИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА	
Заводовський Анатолій (Кам'янець-Подільський) Українська національна та донаціональні ідеології на українських землях: порівняльний аналіз.....	99

Гольд Ольга Історичні аспекти походження поліконфесійності в Україні: соціально-філософський розгляд	101
Королько Андрій Соціальний виступ жителів м. Снятин 1646 р.	103
Драгомирецька Оксана Захисне спорядження європейського піхотинця (XVI-XVII ст.) з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею.....	105
Олійник Сергій Освітня політика російської влади в Східній Галичині у 1810 – 1815 рр. (на прикладі «Тернопільського краю»).....	107
Герегова Світлана, Кожолянко Олена Роль кобзарства у розвитку духовної культури України.....	108
Громакова Наталя Польський громадсько-політичний рух першої половини XIX ст.: регіональна специфіка.....	110
Доценко Віктор Польсько-єврейські відносини на правобережній Україні на початку XIX ст.	112
Бойда Андрій Громадсько-політична діяльність Василя Порайка (1888–1937 рр.) в австро-угорський період.....	113
Волошенко Вікторія Організаційна діяльність Агатангела Кримського з випуску українських популярних видань у Москві	116
Ковбаса Василь Греко-католицьке питання в контексті релігійної політики російської окупаційної влади в Галичині та Буковині (1914-1917 рр.).....	117
Мончак Олександр Сприйняття кайзерівської армії восени 1918 року киянами: внутрішні «німецькі» чинники	119
Хома Вікторія Взаємодія населення прифронтових і окупованих територій з російськими військовими в роки Першої світової війни.....	121
Шолк Олександр Російські офіцери на служби в Українській галицькій армії (1918-1920).....	123
Карнатовський Андрій Структура та порядок керування подільським краєм під час перебування польських військ у 1919 – 1920 рр.....	124
Доброчинська Валентина (Рівне) Трансформація освітньої системи в Ровенській області (1939–1941 рр.).....	126
Бабіч Олександр Діяльність органів соціального забезпечення румунської окупаційної адміністрацій в Одесі (1941 – 1944 рр.)	129
Рибін Павло (Луцьк) Антирелігійна кампанія Хрущова кін. 50-х рр. – поч. 60-х рр. на західноукраїнських землях	130
Прищепя Олена Культурний простір провінційного міста підросійської України: перспективи дослідження.....	132
Гуменюк Оксана (Рівне) Житлове питання та радянська сімейна повсякденність.....	134

Мельничук Галина (<i>Косіє</i>) Етнофестивалі як засіб відтворення гуцульської автентичності.....	135
Kizlova Antonina Electricity as the Agent Of Social Interactions Between the Inhabitants of Kyiv Dormition Caves Lavra (1911 – early 1920s).....	137

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Курушак Лариса Музейні листівки як джерело візуальної інформації про козацтво.....	139
Яценюк Галина Подорож гетьмана-емігранта Пилипа Орлика Хотинщиною 1722 р. (на основі «діаріушу подорожнього».....	140
Кравченко Дмитро Зарубіжні архіви як джерело дослідження переміщених осіб з України у повоєнний період	142
Черленяк (Керечанин) Іванна Сімейна обрядовість Закарпаття як об'єкт етнологічного дослідження: джерельна база та розробка теми в науковій літературі.....	143
Кліщинський Павло Західноукраїнська преса про першу та другу окупацію Буковини російськими військами в період Першої світової війни.....	145
Рубанець Микола Газета «Радянська Буковина», як джерело вивчення Голодомору 1946-1947 рр. у Чернівецькій області.....	147
Дяченко Вікторія Олександр Цинкаловський та його історичні студії Лемківщини.....	150
Гуйванюк Микола До питання про уточнення дати народження Марка Черемшини.....	151
Семенюк Микола Герб Садгори.....	153
Коляда Ігор, Куцик Руслан Роль особистого щастя і родинного затишку у житті та боротьбі Євгена Коновальця.....	154
Коляда Ігор, Санкович Марія Методика формування уявлень у здобувачів освіти про П.Конашевича-Сагайдачного на уроках історії України у 8 кл.....	156
Коляда Ігор, Шубер Олексій Методика формування уявлень про події воєнної історії у здобувачів освіти: на уроках історії України у 8 кл.....	158
Лаврут Ольга Козацька історія на світанку: сторінками підручників тимчасово непідконтрольних територій українській владі.....	159
Глібщук Микола, Пінцак Вадим Чи існувала культурна пам'ять про Першу світову війну в Радянському Союзі у міжвоєнну добу?.....	161

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКАХ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Мінаєва Тетяна, Мінаєв Андрій Культурно-освітнє життя полонених українців у роки Першої світової війни у таборі Фрайштадт (Австро-Угорщина).....	163
Калішук Оксана Волинська трагедія і кресовий дискурс.....	164
Зубко Ольга Празьке повсякдення професора Василя Сімовича (1923 – 1933).....	167
Мазур Петро «Mejsce odosoblenia» в місті Береза у доли українців.....	169
Макар Віталій Українська діаспора як чинник підтримки незалежності та територіальної цілісності України (на прикладі Канади).....	171
Притулюк Василь Охорона культурної спадщини на українсько-польському порубіжжі як важливий спектр сучасних українсько-польських міждержавних відносин.....	172
Стрільчук Людмила Українське питання у поглядах польської еміграційної опозиції та на шпальтах паризької «Культури».....	174
Тичина Іван Українське питання у Другій Речі Посполитій (20– 30-ті роках ХХ століття).....	176
Філіпович Мирослава Україна: від снемів до самітів.....	177
Możgin Wiktor Kulturowy aspekt rosyjskiej neoimperialnej polityki z perspektywy państwa ukraińskiego – kultura jednak ma znaczenie.....	179
Карпо Василь «Люблінський трикутник» – елемент безпекової стратегії України.....	180
Kravchenko Nataliia The Activities of the United Nations: Problems Reforming.....	182

ХОТИН 1621: ВІЙНА, МІФ І ПАМ'ЯТЬ

Михайло Чучко (Чернівці)

ХОТИНСЬКА ВІЙНА 1621 РОКУ І ПРИДУНАЙСЬКІ КНЯЗІВСТВА: ВОЄННИЙ ТА ДИПЛОМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ УЧАСТІ МОЛДАВІ І ВАЛАХІ У ПОЛЬСЬКО- ОСМАНСЬКОМУ КОНФЛІКТІ

У 1620 р. Оттоманська Порта пішла на загострення відносин з польською короною, але реальні воєнні дії почала Річ Посполита, яка на початку осені 1620 р. направила до Молдавії коронну армію на чолі гетьманом С. Жолкевським, яка зазнала поразки під Цуцорою.

Осман II вважав, що після отриманої поразки нову армію Річ Посполита зібрати не зможе, а тому йому вдасться перемогти поляків без особливих зусиль в наступному, 1621 році.

Польське командування планувало вести війну з османами на чужій території, але повільний збір посполитого рушення, яке мав очолити король Сигізмунд III Ваза, змусив командувача коронної армії гетьмана Карла Ходкевича відмовитися від походу на Нижній Дунай та вдатися до оборонної тактики і чекати зустрічі з військом Османа II укріпившись під прикордонною молдавською фортецею Хотин, куди мали підійти на допомогу козаки Війська Запорозького. Прибувши під Хотин, де з 1620 р. перебував польський гарнізон, передові польські загони Любомирського стали здійснювати рейди вглиб Молдавії, до Ясс і Сучави. В околицях Хотина спротив мародерам організував пиркелаб М. Барновський.

На марші до театру бойових дій до армії султана Османа II приєдналися 6-7 тисяч вояків валаського господаря Раду Міхні та 5-тисяч воїнів молдавського воеводи Олександра Іліяша, який перед тим втік з Ясс до Романа.

19 серпня 1621 р. польсько-литовська армія, що налічувала 50-60 тисяч, була зібрана під Хотинською фортецею в укріпленому таборі. Очікували прибуття козаків.

Тим часом, козацький гетьман Яків Бородавка Нерода не надто квапився з козаками під Хотин. Перейшовши Дністер він розпустив загони козаків для спустошення молдавської території та захоплення здобичі. Зокрема, розорили Оргеїв і Сороку. Окремі козацькі загони ходили до міст Котнарь та Сучава задля розвідки та спустошення території. Один із один з них на зворотньому шляху був зупинений татарами і розгромлений основними силами турків 27 серпня біля гирла річки Редуць, що є притокою Прута. Решту козацького війська, успішно провадячи бої проти турків і татар, прибули під Хотин на

чолі з П. Конашевичем Сагайдачним, який замінив гетьмана Я. Бородавку.

В кінці серпня на шляху до Хотина султан усунув від влади молдавського господаря Олександра Іліяша, оскільки з'ясувалося що він виявив недбальство при переході османського війська і був заарештований. Тимчасово обов'язки господаря Молдавії було доручено виконувати валаському воєводі Раду Міхні.

Власне бойові дії під Хотином розпочалися 2 вересня, коли султанське військо прибуло в його околиці і одразу напало на загін козаків, змусивши їх відступити в табір, що знаходився вгорі над Дністром.

Брак продовольства, його дорожнеча, через перепинення комунікацій татарами, викликали невдоволення у польських вояків, які свою злість стали виміщати на місцевих купцях, вбачаючи в них, як і загалом в жителів Молдавії, шпигунів і ворогів, нападаючи на них.

Тим часом, султан Осман II основні свої сили зосередив на штурмі укріпленого табору противника, у якому сконцентрувалися польсько-литовські війська та козаки Війська Запорозького. Упродовж всього місяця вересня, війська падишаха, зазнаючи значних втрат, без успіху, раз за разом, пробували оволодіти укріпленнями противника, надаючи особливої ваги здобуттю табору козаків, які своїми вилазками особливо дошкуляли османському володарю. Загони придунайських князівств разом з іншими підрозділами, зокрема татарами, також брали участь у боях під Хотином.

Паралельно з військовими зіткненнями йшли переговори про врегулювання конфлікту, які почалися за посередницьких зусиль молдавського господаря Олександра Іліяша та валаського воєводи Раду Міхні майже одразу після початку війни. У подальшому посередником у перемовинах між османами і польською стороною виступив воєвода Валахії Раду Міхня, посланець якого уродженець Криту Костянтин Батіста Вевеллі неодноразово відвідував табір коронного війська під Хотином і зіграв в перемовинах важливу роль.

Воєнні дії під Хотином затягувалися. Спроба генерального штурму польського табору після усунення султаном зі своїх посад великого візира та аги яничар, у якому мали взяти участь усі війська, будь то турки, молдавани чи валахи, завершилася невдачею. Блискавичної перемоги у Османа II не вийшло, а довготривалої війни Порта намагалася уникати. Водночас Річ Посполита теж відчувала певні

труднощі. Тому обидві сторони стали схилитися до примирення на умовах, прийнятних для противника.

9 жовтня 1621 року було підписано Хотинську мирну угоду. Фортецю Хотин поляки передали за відсутності молдавського господаря воєводи Валахії Раду Міхні.

Таким чином, Хотинська війна 1621 р. стала кульмінацією напружених відносин між Річчю Посполитою і Оттоманською імперією. Під час воєнного конфлікту під Хотином правителі придунайських князівств відіграли важливу посередницьку роль у проведенні мирних переговорів навіть під час воєнних дій, в яких, виконуючи васальний обов'язок, змушені були брати участь і їхні війська.

Віктор Сандуляк (*Хотин*)

ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКЕ ВІЙСЬКО ЯК СКЛАДОВА АРМІЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ПІД ЧАС ХОТИНСЬКОЇ КАМПАНІЇ 1621 р.

Загальний огляд (з врахуванням нових досліджень) історії ролі польсько-литовського війська, як складової армії Речі Посполитої у завершальній фазі війни 1621 р. під Хотином, є актуальним у рік відзначення 400-ліття цієї події.

На початку XVII ст., основою армії Речі Посполитої для участі у війні було наймане кварцяне військо, значна частина якого була розташована на території України (що було пов'язано із захистом її східних кордонів та придушенням місцевих народних повстань). Це військо утримувалося за рахунок четвертої частини з королівських прибутків – так званої квати, звідси і його назва.

Кварцяне військо складалося з важкої (рейтари), середньої та легкої (гусари, панцирні козаки) кінноти, кавалерії змішаного типу (призначеної для ведення бою як в кінному, так і пішому строю) (драгуни) і піхоти – німецького, польського та угорського строю.

У 1620 р. між Річчю Посполитою та Османською імперією розпочалася, так звана, «зачіпна» війна. У вирішальній битві під Цецорою цілковиту перемогу отримало турецько-татарське військо під командуванням бейлербея Очаківсько-Сілістрійського еялету Іскендера-паші. Під час цього молдавського походу коронний гетьман Речі Посполитої С. Жолкевський загинув, польний гетьман С. Конєцпольський попав у полон, а основний склад кварцяного війська був повністю знищений. Тому, коли на початок 1621 р. з боку Оттоманської Порти з'явилася нова загроза, Річ Посполита змушена

ХІІІ БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ,
ПРИСВЯЧЕНА 400-РІЧЧЮ
ХОТИНСЬКОЇ ВІЙНИ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р.

Папір офсетний. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 10,7. Зам. № 73. Тираж 100 прим.
Виготівник: Яворський С. Н.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.